

"ƏZİZ DOST, DOLAN GƏZ BİZİMMAHALI"

Bu, şair Xutra Ramazanın insana, Vətənə sevgi manifestidir

doğru olaraq yazır ki: «Xutra Ramazan torpağı, doğulduğu kəndə, onun göz təbiətinə bağlı olan Azərbaycanın böyük vətənimizi vəsf və tərənnümündən yorulmayan bir şairidir. Mən torpağın oğluyam, torpağıma bağlıyam, deyən şair öksər şeirlərində bu həqiqəti təsdiq edir». Həm ədəbi söz ekspertinin rəyi, həm də tutarlı rəye əsas verən poetik lövhə göstərir ki, şair təbiətin dilini öz həssaslığında bilir, təbiətin ecazkar gözəllikləri ilə ruhunu həməhəng yaşıdır.

Xutra Ramazan ruhu etibarı ilə sağlam insandır. Əslə, soyu ilə nə qədər avaram deyə qürur duyursa, bir o qədər də türkə güvənməyindən, Azərbaycan adlı vətənə sədaqətindən fəxarətlə danişir. Və bütün kitablarını elə bu alınaçıqlığı ilə araya-ərsəyə gətirib.

Professor Vaqif Yusifli yazır: «Xutra Ramazan milliyətcə avardır. Amma onun şair fərdiyyəti, şeir düşüncəsi, Azərbaycan şeir texnikası üstündə köklənib. Şeirlərində Azərbaycan duygu var. Görünür elə uşaqlıq və ilk gəncliyindən Azərbaycan şeirinin gözəlliklərinə əsir olub. Onun şeirlərində bədii təsvir vasitələri rəngarəngdir».

Axi yuxarıda biz dedik ki, Xutra Ramazanın obrazları təbiət saflığı ilə böyüyüb və elə bu saflığı da şair sözə gətirərək təzədən insanlara qaytarır. Onu da demək lazımdır ki, şair zəngin bir yaradıcılıq yolu keçib.

Bu günlərdə 70 illik yubileyini ədəbi mühitimizə hesabat kimi qeyd edən sənətkar dəyərli poeziya kitabları ilə keçib gəldiyi ədəbi yola diqqəti cəlb elədi. «Gecikən nəğmələrim», «Könlüm bahar istəyir», «Səadətə apar bizi», «Əbədi dönməzdi istiqlalımız» kitablarının hər birində onun həyatının sözə bağlı ayrıca bir mərhələsi yaşayır. Əlbəttə, dəyərli sözə dönüb yaşayır. Şübhəsiz, belə bir fikir zaman-zaman özünü doğruldur ki, şairin kimliyi sözündə görünür. Şair Xutra Ramazan (Xutrayev Ramazan Mahama oğlu) 1948-ci ildə Balakən rayonunda anadan olmuşdur. Doğulduğu Şərif kəndində əvvəl riyaziyyat müəllimi işləmiş, məktəb direktoru vəzifəsində çalışmışdır. Erkən yaşlarından bədii yaradıcılığı məşğul olur. Şeirləri dövri mətbuatda nəşr olunur. Xutra Ramazanın danışığında, söhbətində onun özünün mükəmməl insan obrazı da təzahür edir. Hiss olunur ki, dünyanın ağrı-acısını qədərincə görüb. Həyatında bu ağrı-acıları yaşayıb. Bəlkə elə bu səbəbdən yeri gələndə öz övladına da dünyanın taleyini əmanətləyir. «Qoruyaq dünyamızı» kitabının önündə onun poetik ırsını duyan, sözünün qaynaq sirlərinə bələd olan anonim bir müəllifin düşüncələri də məni çox razi saldı: «Vətən, yurd sevgisi doğma torpağına bağlılıq qoynunda yaşadığı əsrarəngiz təbiətə hədsiz vurgunluq, saf ülvi-məhəbbət və insan taleyi tanınmış şair Xutra Ramazan yaradıcılığının ana xəttini təşkil edir.

Böyük haqdan gələn iztirab dolu, Bir şair ömrünü yaşayıram mən. Özümü unudub dərdli, ağrılı,

“Dünyanın dərdini daşıyıram mən” - deməkla Xutra Ramazan son dövrədə dünyada baş verən ağrı-acılı proseslərə narahatlığını bildirir və insanları yer üzündə barişğa, haqqa, ədalətə çağırır. Oxucularla görüşə gəldiyi «Qoruyaq dünyamızı» kitabında şairin son şeirləri və dörd poeması yer almışdır». Bu düşüncələrdə sözün təbiətinə vara bilən sərrafin nəzər nöqtəsi qədərincə görünür. Bu düşüncələrin sahibi kimi şairin yubileyində çıxış edən söz ustadlarımızın bir çoxunun adını yaddaşma gətirir. Bu Xalq şairi Nəriman Həsənzadə də ola bilər, əməkdar İncəsənt xadimi İntiqam Qasimzadə də ola bilər. Şairin tədbirində çox böyük sevgi ilə düşüncələrini bölüşən Xalq şairi Fikrət Qoca

da ola bilər. Yəni müasir klassiklərimiz Xutra Ramazan haqqında bir vətən sevdali şair kimi ürkələ, məhəbbətlə fikir deyə bilər, müləhizə irəli yürüdə bilər. Bir sözə, Xutra Ramazan ədəbi mühitdə bütün tərəfləri ilə qəbul edilən bir sənətkardır.

Xutra Ramazan istiqlalımıza sevgisinə sədət arzularında bahar istəyən könülə ilə, həm də «Qoruyaq dünyamızı» deyir. Bu şair babalarının Nizamidən üzü bəri böyük söz aləminin ən aparıcı missiyası kimi dövrümüzün sənətkarın Xutra Ramazanın yaradıcılığından da ən qabarıq xətt kimi keçir. O, təbiətdən yazanda, inşandan yazanda, bir sözə, sözələrində olanda kövrəkdir, duyğuludur:

Zümrüd bulaq oxuyacaq ahəsto,
Zümrümoysi köklənəcək qəm üstü.
Hörükliyi yerdə olan söyüd də,
Saçlarını yolacaqdır bu payız.

Durna səfi qəmli-qəmli köçəcək,
Ömrümüzdən bir yarpaq da düşəcək.
Sinən üstdən qəm karvanı keçəcək,
Qəlbime çən dolacaqdır bu payız.

İnanırsan ki, şair təbiətin payız fəsli insan ömrünün payızını varlığında birləşdirək, qovuşduraraq sözə gətirib. Əgər bu duyğular sonsuz doğmaliqlə bir-birinə qovuşmasayıd, heç bu qədər həssaslıqla və bu qədər təbiiliklə sözə də galib çatmazdı.

Şairin yaradıcılıq aləmi çoxşaxəli və rəngarəngdir. Poemalarında lirik ricətlər, lirikasında maraqlı epik lövhələr, şirin nəğmə mətnləri, müxtəlif zümrədən olan insanları özünə cəlb edə bilir. Müğənnilər onun şeirlərinə müraciət edirlər. Xüsusi, avarların dilində əzbər olan mahnilardan xalq deyimlərində qaynaqlanan şeirləri oxucular arasında məşhurdur. Xutra Ramazanın poetik yaradıcılığı, xüsusi, şirin mühitdəki ziyaliların, qəlem əhlinin mənəvi mühitinin zənginləşməsinə çox güclü təsir göstərir. Yeni nəsil yerli, ədəbi gənciliyə mənəvi qayğısını heç vaxt əsirgəmir. Gənclər, ədəbi aləmə meyl göstərən yeni yazarlar onu bölgədə bir ədəbi üstad kimi tanıyrı və sözündən bəhrələnlərlər.

Xutra Ramazanın poetik yaradıcılığında təmsillər, satiralar, yumorlu şeirlər ayrıca müxtar bir sahədir. Onu da cəsarətlə demək olar ki, lirikasında nə qədər həzinlik, kövroklik qabarıldır, həyatın qaranlıq tərəflərinə işq salmaq istəyən könül bulandıran mənzərələrə ikrəhini gizlətməyən şair münasibəti çox sərtdir. Xutra Ramazan «Tərs yozumlar» adı ilə cəmiyyətin qaranlıq tərəflərinə özünəxas uslubda görək necə işq salır:

Zənginlik eşqindəsən?
Gərək fəndin biləsən:
Nə yaxın-doğma tanı,
Nə də həya gözlə sən.

* * *

Düzlükle yoxsa aran
Əyri yolla ad qazan -
Fəzilət yolu çətin,
Qəbahət yolu asan.

* * *

Təbiblik çətin deyil
Heç də bu zəmanədə:
Üç-beş həbin adın bil,
Bir də yağılı, şirin dil.

Kapitalizm cəmiyyətinin özünəxas qəddar təbiətini bu gün hər birimiz nəinki görürük, həm də bu qəddar təbiəti həyatımızda aćdığı qanlı şirmları da ağrısı ilə birgə yaşayırıq. İnsanın pul uğrunda çarşıması onun mənəvi mühitini parçalayırsa, onu insanlıqdan məhrum edirsə, bu çox ürəkağridicidir. Şairin də demək istədiyi elə budur. Yəni abır, həya girov verilib, əvəzində maddiyat qazanılırsa, bu insanlığın faciəsidir. Ona görə də şair insanlara xatırladır ki, fəzilət yolu çətindir, qəbahət yolu asan. İndi öz ağlin olsun ey insan, hansını istəyirsən seç.

Birində şorəf və ləyaqət, digərində isə... yaxud təbabətlə, səhiyyə ilə bağlı düsəncələr nə qədər yerindədir, realdır. Sən demə, günümüzün həkimi olmaq üçün necə asan bir yol varmış: «Üç-beş həbin adın bil, Bir də yağılı, şirin dil». Bu üsulla təbiblik görün neçə-neçə insanın həyatına vaxtsız son qoyub. Bir daha inamlı deyirəm ki, Xutra Ramazanın bu sahədəki yaradıcılıq yolu ayrıca bir tədqiqat mövzusudur. Və inanmaq olar ki, ədəbi tənqidimiz onun yaradıcılığının tənqid realist istiqamətinə mütləq vaxt ayıracıq.

Xutra Ramazanın yaradıcılığının bir mükəmməl tərəfi də onun epik, lirik janrıda qələmini sənətkarlıqla işlətməsidir. Yəni onun çox dəyərli poemaları yaşıri insanların həyatını mükəmməlliklə təsvirə getirir. Yeri, yurdı, təbiəti şairin varlığında mənəvi xəritəyə çevrilmiş vətənin sinəsində ad-ad əbədiləşmiş ünvanlar elə onun sözündə də əbədilik qazanır. Şairin «Qoruyaq dünyamızı» kitabındaki poemalarının adlarını çoxşək bəs edər ki, onun poema yaradıcılığı haqqındaki təsəvvürümüz tam dolğun olsun. «Əfsanəyə dönen ömür», «Öyüd», «Gəncliyə salam», «Bir kəndin nağılı», «Qabaqcıl qəsəbəsi», «Xalatala», «Şərif və Yeni Şərif», «Şambul ilə Meşəşəmbul», «Qaysa» və s. Bu əsrlərin hər biri onun düşüncə imkanları haqqında qədərincə təsəvvür yaradır. Xüsusi «Əfsanəyə dönen ömür» poeması Xutra Ramazanın mükəmməl insan das-tanıdır. Hətta bu əsərdə məsnəvi janrında qələmə alınmış klassik poemaların ənənələrinə müasir düşüncə ilə uyarlılıq da var. Nizami poemalarının başlangıcı, sonluğu şairin dünyagörüşündən, insan tapınacığından xəbər verdiyi kimi Xutra Ramazanın bu əsərində də biz onun insan, onun təbiəti, yaranışı, mükəmməllik aləmi haqqında düşüncələrini görürük. Şair həqiqətən əfsanəyə çevrilmiş bir insan taleyindən söz açaçaq, onun həyatını yazacaq, amma əvvəlcə insanın kimiliyini, onun dünya evinə sahibliyi ilə dərin düşüncələr varır. Bir müdrikdən insanın dünyaya gəlisiini soruşur. Həmin müdrik insan haqqında bildiklərini danişir və deyir ki, onun həyatda hansı yolu seçəcəyindən asıldır ki, necə olacaq, kimliyi insanların yaddaşında necə qalacaq:

Kim gözəl amalla ömür sürürsə,
Eşqə, ülviyyətə könül verirəsə
Ürəyi bəşəri hissələrə dollar,
Qayəsi xalqına xidməti olar,
Nur saçar cahana saleh əməllər,
Şərəflə adına and içər ellər.

Kim munis yaşadı qoca dünyada

Haqqın dərgahına uclar o da.

Əsər Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında görkəmli yeri olan SəfiyyətDibirovanın həyatından bəhs edir. Müəllif əsərin baş qəhrəman obrazını həyatdaqı proto obrazla vəhdətdə yaradır. Nə qədər xəyalları qanadlansa da, həyat hadisələrinə tarixi proseslərə qəhrəmanın həyatı ilə bağlı dəqiq faktlara istinad edir və faktlar əsasında mükəmməl bir əsəri araya-əsərye getirir. Əsər birdən-birə qəhrəmanın taleyindən başlanır. Müəllif onu yetirən mühiti təqdim edir. Bütöv bir nəslin şəcərəsini yada salır. Nəsil ağacında Dibirovanın kimliyi və aparıcı rolü çox ilhamla təsvir olunur. Biz nəsillərə örnek olacaq bir insanı yaxşı tanırı və yaddaşımıza alırıq. Əsər ayrı-ayrı on bölmədən ibarətdir. Hiss olunur ki, şair hər bir bölümü sevgi ilə, ruhundan, varlığından gələn köklü bir duyu ilə qələmə alıb. Burada zamana münasibət də var, insan talelərinə acımaq da var, həyatla çarpışmada özünü təsdiq edən insanın yenilməzliyi də var. Xüsusi, Səfiyyə Dibirovanın anası Asiyat haqqında danişan hissələr oxucunu heyrtədə qoyur.

(Davamı 5-ci səhifədə)

Əziz dost, dolan gəz bizim mahalı,
Bu yerin həm qış, həm yazı, gözəl.
Qayasında dirnəq salan maralı,
Düzəndə sular sonrası gözəl.

Öp Zaqtalanın qızılğülü,
Kətəx gözəlləri tutar əlini.
Çiçəklə qarşılardı Balakən səni,
Qabaqcıl elinin vəfəsi gözəl.

Səhər ki, açılar gənəşin tülü,
Yanar gəy cəməndə lalənin dili.
Gecələr ay nurlu, dağlar mürgülü,
Ana cınarların laylası gözəl.
Məxsusi olaraq bu şeirə diqqəti cəlb etmək istəyən görkəmli tənqidçi, filologiya elmləri doktoru, professor Vaqif Yusifli

(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Neçə uşağı tək başına qeyrətlə böyüdən ana bir yenilməzlik rəmzi, bir ləyaqət simvolu kimi əbədiləşir. Ailənin böyüsü ata dünyadan vaxtsız köçür. Ağır illərin sıxıntıları önündə uşaqları ilə başbaşa qalmış ana taleyini şair sözünün qəm, kədər rəngi ilə lövhəyə çevirir:

Asiyat ananı kədər-qəm almış,
Ailənin yükü çiynində qalmış.
Yeddi ay keçməmiş matəm günündən,
Kədər çəkilməmiş ana qəlbindən
Sobeşik balası dünyaya gəlmış,
Ömür sirdaşını anıb kövrəlmiş...
Doqquz uaşıgyla baş-başa qalan
Zavalı ananı düşənən zaman
Yarpaq kimi əsir əlimdə qələm,
Gözümdə daralır bu dünya-aləm.
Bir ana görürəm sinəsi dağlı,
Sevincin, gümanın yolları bağlı.
Bir ana taleyin ümidindədir,
Nə bilsin bəd günlər hələ öndədir.
Ona dağ çəkəcək neçə faciə,
Hansından söz açım, söyləyim necə?
Çarəsiz mərizə düçər olaraq
Ötən üç övladın matəmindənmi?
Kürəkən davadan qayıtmayaraq,
Ən böyük qızını qəbrə qoyaraq
Himayə etdiyi üç yetimdənmi?

Asiyat ananın böyüklüyü, gücü, qüdrəti qaya ləyaqəti əsər boyu yetərincə sözə gəlir və sözə gəldikcə biz onun ruhunun, mənəvi mühitinin, bir sözlə, varlığının necə övladlarına, nəvələrinə paylandığını müşahidə edirik. Və şühbəsiz, xalqının təbiətini özündə ehtiva edən Səfiyə Dibirovanın güc mənbəyinin güc mənbəyini də dərk etmiş oluruq.

Xutra Ramazan daxili zənginliyi içəri aləminin işığı zahirəndə də təzahür eləyən ziyalıdır. 70 yaşında qısqıvraq, məntiqi qədərincə aydın dərkolunan sözünün əzəlini, axırını yaxşı bilən bir ağsaqqaldır. Təsadüfi deyil ki, bu işıqlı hikməti gözlərində, üzündə, dilində təzahür edən ziyalını öz yerində, yurdunda da sevir, yeri gəldikcə, onun sözünün mötəbərliyinə hörmətlə yanaşırlar. Misal var ki, deyərlər, insan nə qədər partarı ilə, zahiri görkəmiylə görünür, qəbul edilirsə, bir o qədər də ağılı, dərrakəsi, dili ilə yola salınır. İnsanlar haqq yolunu göstərəni, həqiqəti uca tutanı həmişə sevib və hörmət mərtəbəsində saxlayıblar. Azərbaycanın ədəbi mənəvi mühitində, eləcə də, cəmiyyət içərisində Xutra Ramazanın hörmət mərtəbəsi həmişə uca olub. Şübhəsiz, bundan sonra da xalq ona sevgisini əsir-gəməyəcək.

70 yaşlı sənətkara bundan sonra da sağlam həyat və ilhamlı yaradıcılıq arzularımızı bildiririk.